

Nacka tingsrätt
Mark- och miljödomstolen
Box 69
131 07 Nacka

Datum 2024-12-11
SMHI Dnr 2024/1229/5.4.1
Er referens M 9227-23

mmd.nacka.avdelning4@dom.se

Yttrande över föreläggande - tillstånd till fortsatt och utökad täktverksamhet m.m. på fastigheterna Othem Österby 1:229, Othem Vägmarken 1:2 och Hejnum Rings 2:1 i Gotlands kommun

SMHI har tagit del av rubricerade handlingar. Yttrandet avgränsas till SMHIs kompetensområden hydrologi (enbart ytvatten), oceanografi, meteorologi samt klimat (inklusive klimatanpassning).

Myndighetens inställning till ansökan

SMHI ställer sig negativ till bolagets yrkanden, villkorsförslag och åtaganden i förelagd form. För att myndigheten ska tillstyrka ansökan behöver följande villkor läggas till villkorslistan:

- Bolaget ska införa en plan för att snarast uppnå en klimatneutral helhetslösning som också innefattar påföljande cementproduktion.
- Ammoniakkväve ska tas bort från det sprängmedelpåverkade vatten som bortleds från täkten till Anerån samt till havet via existerande och kommande täktsjöar. Halten i det bortledda vattnet ska vara inom tillåten årsmedelkoncentration på 1,0 µg/l¹.
- Ett tillstånd för verksamheten bör ges på en begränsad tid, vilket tillåter omprövning mot ovanstående villkor, exempelvis vart femte år.

¹ HVMFS 2019:25;

<https://www.havochvatten.se/download/18.4705beb516f0bcf57ce1c145/1576576601249/HVMFS%202019-25-ev.pdf>

SMHI – Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut

Postadress SMHI 601 76 • Norrköping • Växel 011-495 80 00 • Fax 011-495 80 01 • E-post registrator@smhi.se

SMHI huvudkontor

Besöksadress Folkborgsvägen 17
601 76 Norrköping

SMHI

Besöksadress Stationsgatan 23, 6 tr.
753 40 Uppsala

SMHI

Besöksadress Göteborgskaderns plats 3
426 71 Västra Frölunda

Klimatpåverkan

Som expertmyndighet inom klimat vill SMHI betona att vi befinner oss i en mycket snabb klimatförändring. Läget är kritiskt och utsläppen måste minska kraftigt nu. Människan har värmt upp jordens klimat med drygt 1 grad sedan 1800-talet, främst genom utsläpp av växthusgaser. I Sverige är temperaturökningen ungefär dubbelt så stor. Varje ytterligare temperaturökning medför ökad risk för mänskliga samhällen samt stor och mestadels negativ påverkan på naturmiljön. Det krävs snabba och stora omställningar av hela samhället för att begränsa temperaturökningen. Enligt Naturvårdsverket stod industrin år 2023 för en tredjedel av de svenska utsläppen av växthusgaser², och även om utsläppen från industrin har minskat jämfört med 1990 gäller detta inte koldioxidutsläppen från cementtillverkning vilka, enligt SCB³, är i det närmaste lika stora nu som då. En utökad kalkbrytning med syfte att tillverka mer cement bidrar till fortsatt global uppvärmning och därmed till fortsatt negativ klimatpåverkan. I ett längre perspektiv riskerar en utökad verksamhet att det fortsätter investeras i ej hållbara lösningar och att möjligheterna att klara våra långsiktiga klimatmål försämras.

SMHI anser att den långa tidshorisonten på 30 år är oförenlig med nuvarande klimat- och miljömål. Perioden sträcker sig ett helt decennium efter år 2045 då Sverige inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären. Att tillåta denna verksamhet över en tidrymd då en stor samhällsomställning behöver göras riskerar att vi bygger in oss i ett ohållbart system. Myndigheten anser att kraftfulla åtgärder behöver sättas in för att minska koldioxidutsläppen från cementproduktionen, detta i kombination med införandet av koldioxidborttagning för att nå en klimatneutral lösning.

Oceanografi

Bolaget skriver i PM Bemötande ytvatten och vattenrening (Bilaga 3) att halter av ett fåtal parametrar (ammoniakkväve, PFOS, uran och zink) i utgående vatten bedöms överskrida haltgränser i vattenförekomsten Östra Gotlands norra kustvatten. Därmed kommer bolagets verksamhet i form av utsläpp av ammoniakkväve från sprängmedel försvåra möjligheterna att nå god ekologisk status senast år 2027 i de marina recipienterna enligt havsmiljöförordningens åtgärdsprogram. Likaledes försvåras även förvaltningsmålen för Östersjön som är framtagna i segmentet om övergödning i HELCOM:s Baltic Sea Action Plan.

Målvärdet i havsmiljödirektivet (HVMFS 2012:18) är en nedåtgående trend i mängden tillförd kväve, alternativt att mängden kväve understiger den internationellt fastställda ramen för maximal belastning. Enligt bolagets bedömning i Bilaga 3 är flödes- och halttillskottet till vattenförekomsten så litet i förhållande till det totala tillflödet och vattenomsättningen i vattenförekomsten att belastningen av olika ämnen är försumbar. Här vill SMHI poängtera att varje enskilt utsläpp av näringsämnen bidrar till den totala påverkan på Östersjön.

² <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/sveriges-utslapp-och-upptag-av-vaxthusgaser/> (Hämtat 2024-12-06).

³

https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_MI_MI0107/MI0107IndustriN/table/tableViewLayout1/ (Hämtat 2024-12-09).

SMHI – Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut

Postadress SMHI 601 76 • Norrköping • Växel 011-495 80 00 • Fax 011-495 80 01 • E-post registrator@smhi.se

SMHI huvudkontor

Besöksadress Folkborgsvägen 17
601 76 Norrköping

SMHI

Besöksadress Stationsgatan 23, 6 tr.
753 40 Uppsala

SMHI

Besöksadress Göteborgseskaderns plats 3
426 71 Västra Frölunda

Samhället investerar pengar i att minska närsaltsutsläpp från både diffusa och punktkällor. Dessa åtgärder motverkas om enskilda aktörer tillåts överskrida haltgränser. Vidare är ammoniakkväve den kväveform som är lättast att ta upp av marina primärproducenter, vilket därmed gynnar omfattande algblomningar. SMHI menar att ett tillägg baserat på ovanstående ska föras in i villkorslistan.

Då den kalk som bryts är avsedd för framställning av cement, önskar myndigheten poängtera att de koldioxidutsläpp som cementproduktionen genererar även påverkar den marina miljön i form av varmare ytvatten samt havsförsurning.

Utsläpp till luft

Enligt Bilaga 16 bedöms att den ansökta verksamheten kommer att bidra till lägre utsläpp av föroreningar än den nuvarande. Det bör förtydligas med en jämförelse med den nuvarande produktionen vad gäller emissioner och dylikt.

Resultaten bör utöver att jämföras mot normer och miljömål också jämföras mot utvärderingströsklar. Den övre utvärderingströskeln riskeras att överskridas för totalhalterna av PM10 utanför verksamhetsområdet. Vidare finns osäkerheter kring beräkningen av både bakgrundshalter (som bara finns för ett år) och de lokala halterna. Detta kan leda till ett behov av att utföra kontinuerliga mätningar i Slite för att säkerhetsställa att MKN inte överskrids.

Hydrologi

Angående den planerade ökningen av tillförsel av vatten till Anerån bör konsekvenserna utredas så att det inte ökar riskerna för exempelvis översvämning längs ån. PM Bemötande ytvatten och vattenrening redovisar endast årsvärden för överskottsvatten där det också hade behövts finnas maxvärden för att kunna bedöma påverkan på nedströms liggande områden. På sidan 21 anges att överskottsvattnet kommer att fördelas likadant över året som de planerade (tabell 26 i Bilaga B6). Längre upp i samma dokument (s. 16) står det dock att ”volymen överskottsvatten kommer variera beroende på nederbördens storlek och vilka volymer som efterfrågas till olika åtaganden”. SMHI ser inte att dessa uppgifter stämmer överens. Därtill saknas uppgifter rörande flödesvariationer på tätare skala än månader, vilket hade behövts för att kunna bedöma de hydrologiska konsekvenserna. Det borde därför utredas om mängden utsläppt vatten per dag kan behöva begränsas vid höga flöden i ån.

Det redovisas inte hur flödet har beräknats för perioden innan täktverksamheten vid File Hajdar påbörjades. SMHI ställer sig därför frågande till påståendet att flödet är högre än det var innan täktverksamheten påbörjades.

SMHIs hydrologiska station Orgvätar

SMHI station Orgvätar påverkas inte av åtgärderna vid strandvallarna nedströms. Data från station kommer sökande använda för att styra infiltrationen. Myndigheten kan inte garantera att stationen alltid kommer att vara i drift och ser därför positivt på att sökanden har planerat att grundvattenmätningar tar vid om data från stationen Orgvätar saknas.

SMHI – Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut

Postadress SMHI 601 76 • Norrköping • Växel 011-495 80 00 • Fax 011-495 80 01 • E-post registrator@smhi.se

SMHI huvudkontor

Besöksadress Folkborgsvägen 17
601 76 Norrköping

SMHI

Besöksadress Stationsgatan 23, 6 tr.
753 40 Uppsala

SMHI

Besöksadress Göteborgseskaderns plats 3
426 71 Västra Frölunda

SMHIs meteorologiska mätstationer

I bilaga 8 Reviderat förslag till uppföljningsprogram för Natura 2000-områden, kap 3.6 skrivs att SMHIs stationer ska användas för uppföljning. Myndigheten är positiv till detta men garanterar inte att stationerna alltid kommer att vara i drift eller att de kommer finnas kvar under överskådlig tid.

Avdelningschef Magnus Rödin har beslutat i detta ärende som beretts av Maria Norman, Maud Goltsis Nilsson, Anna Åkesson, Karin Jacobsson, Linda Gren, Jörgen Jones, Jörgen Öberg, Amanda Nylund, Ylva Ericson och Erik Kjellström.

För SMHI

Magnus Rödin
Chef Avdelning Samhällsplanering

SMHI – Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut

Postadress SMHI 601 76 • Norrköping • Växel 011-495 80 00 • Fax 011-495 80 01 • E-post registrator@smhi.se

SMHI huvudkontor

Besöksadress Folkborgsvägen 17
601 76 Norrköping

SMHI

Besöksadress Stationsgatan 23, 6 tr.
753 40 Uppsala

SMHI

Besöksadress Göteborgseskaderns plats 3
426 71 Västra Frölunda